

NEW ZEALAND GOVERNMENT GAZETTE.

(PROVINCE OF WELLINGTON.)

Published by Authority.

All Public Notifications which appear in this Gazette, with any Official Signatures thereunto annexed, are to be considered as Official Communications made to those Persons to whom they relate, and are to be obeyed accordingly.

W. FITZHERBERT, PROVINCIAL SECRETARY.

VOL. VII.]

SATURDAY, APRIL 7, 1860.

[No. 8

KI NGA TANGATA O TE KOTINGA KI PONEKE.

KUA mea atu nga Kaiwhakawa o te Kotinga ki Poneke, ki nga Pakeha o Konei kia kaua ratou e whakararuraru, e whakatoi i nga Maori e noho nei. E mohio ana nga Kaiwhakawa ahakoa ra e tu a whawhai ana, etahi o nga Maori i Taranaki, kei te noho pai ano te nuinga i runga i te rangimarietanga.

Na ka tino mea atu nga kaiwhakawa ki nga Maori, kei oho ratou i nga korero tito noa, take kore, me nga whakaputa whakatoatoa o nga Pakeha tutu, haurangi ranei—kei whakarongo nga Maori ki aua Pakeha a ki te mea ka korero kino mai tetahi, ka aha ranei, nga Pakeha hei whakakino i te Maori, ma ratou ma nga Maori, e whakapa atu ki nga kaiwhakawa, a kia ratou te ritenga.

Ko te hiahia tenei o nga Pakeha katoa e whakaaro tika ana kia whakaputu, teina, tuakana ki nga Maori.

Poneke, 3 Aperira, 1860.

W. M. Bannatyne J. P.

C. W. Schultze “

W. B. Rhodes “

W. W. Taylor “

A. de B. Brandon “

Alfred Ludlam “

J. C. Crawford “

J. Valentine Smith “

C. G. Carlyon “

W. R. Trafford “

W. Lyon J. P.

Robert Park “

George Hart “

J. Elisha Smith “

W. Fitzherbert “

G. Moore “

S. Carkeek “

B. A. Ferard, R.M.

R. R. Strang J.P.

Wm. Hickson J.P.

PUBLIC NOTICE.

To the Inhabitants of the Province of Wellington.

THE Magistrates of the Province of Wellington, in Meeting assembled, feel it their duty to caution all persons within the Province against spreading reports, using language, or doing acts which are likely to create unnecessary alarm, and especially such as are apt to alarm or irritate the Natives.

Although some of the Natives at Taranaki are now in arms against the authority of the Queen, the Magistrates feel convinced that the great mass of the Natives are most friendly in their disposition both towards the Government and their European fellow subjects, and a very heavy responsibility will rest upon all those persons who, by foolish threats, or boasts, or other imprudent conduct, attempt at a time like the present to disturb or annoy them.

The Magistrates therefore call upon all well disposed persons to discountenance such conduct by every means in their power: And they hereby give notice that all persons who shall be proved to have done acts, or used language calculated to excite the Natives to a breach of the peace, will be dealt with according to law.

Wellington, April 3rd, 1860.

KI NGA MAORI O PONEKE, O HERETAUNGA, O WAIRARAPA,
O PORIRUA, O WAIKANAE, O OTAKI, O HEA, O HEA.

—oo—

Poneke, No te 4 o nga ra o Aperira, 1860.

E HOA MA,

Tena koutou, he rahi taku aroha atu ki a koutou, kei te mahara tonu ahau ki taku kupu ki a koutou:—kia tae mai ano he korero i te kainga whawhai i Taranaki, maku ano e mea kia whakamaoritia ki te reo maori, taea ai ki te perehi, hei korerotanga ma nga maori o konei, o nga kainga e tutata ana, kia kua ai koutou e pohehe i nga tini korero tito noa. Koia ano tenei, ko te pukapuka ka perihitia nei. Ko tahi mea kino o tenei whawhai, na te maori, ko te kohuru. E mea ana hoki ahau e whakakino katoa koutou ki tenei mahi, rite tonu me matou e whakakino ana. Mokonei hoki, ka whakakinongia ai nga tangata o Wi Kingi, mo to ratou pokenga i te toto o nga pakeha ata noho; ka tau te riri o te Atua ki runga o te kai kohuru, me ta te kupu o *Kenehi IV*, 10. "E tangi mai ana te reo o te toto a tou teina ki a au i roto i te whenua." Aianei ano, ka whawhai ngatahi te Atua me nga hoia ki aua tangata, e rite tonu hoki ki a ratou nga tangata e piri ana ki to ratou ritenga kino. Heoi ra, e kore nga tangata whakaaro tika e uru ki roto ka ratou. Kua tae mai nga pukapuka o nga iwi o Waikato ki a te Kawana, mea ana, e kore ratou e piri ki a Wiremu Kingi, mana anake ano tona ritenga whawhai; e ata noho marire hoki ratou ki runga o te pai. Ko Ngapuhi hoki e mea ana, ka whakahoa ratou ki a Kawana, hei hoia mana, mehemea e karanga atu ia ki a ratou.

Inaianei kua tini nga hoia, me nga heremana, koia ahau i whakaaro ai, e kore pea e roa ake tenei whaingā, ka mutu, a ka tau ano te paki ki runga o tera wahi e rerengia ana e te toto o te tangata.

Kia puta mai ano he korero hou o muri iho o tenei, kua tae mai, ka penetitia ano ia mo koutou.

Heoi ano, ehoa ma,
Na to koutou matua
Na te Petetona,
Featherston, Superintendent.

KO NGA RITENGA O TE KORERO I TAE MAI KI RUNGA O TE TIMA I TARANAKI.

No te *Hatarei*, te 17o nga ra o Maehe, i timata ai te mahi a nga hoia Tauria ana te Pah i runga o te whenua, i hokona e te Teira, ki te Kawana. No te 11 o nga haora i timati ai te tangi o te pu repo—ka roa te mahi i taua ra. Ko te roa o te takiwa i puhia ai, 800 iardi—whakatata haere ana ki te pa, kia 140 iardi—rere ana nga mea hihi, me nga mea whakaka. Ko nga pou o te pa i turakina, heoi kahore i taea nga keringa; Kapohia ana e nga hoia te kara, e mau ana i runga o te pou, riro ana i a ratou—tokorua o ratou i tu, ko tahi o raua i tino mate.

Ra Tapu 18.—I ka te ahi o roto o te pa i te po, ao noa te ra; ka mahue ia i nga maori—ka whakahoroa te pa e nga hoia. He tino pa ano ia—tera ano nga warua nunui kei roto.

Manei 19.—Kei ta te korero, kahore he maori i mate, e ngari etahi kua tu, i wati te ringa o tetahi. Ko etahi o nga maori o te Ninia kua tahuri ki Wi Kingi, ko Karipa, ko te Haena, me etahi atu, kotahi pea te kau, ko ratou hoki o te Tima, Te Puke, me te Kaipakopako, kua uru ki roto o te hunga tutu. Mea ana nga maori, ka nui to ratou oho i te mahi o nga mea whakaka, me nga mea hihi. Takoto tonu ana ratou ki roto o nga warua, tokomaha i mate i nga titoretanga o nga pou. Mea ana to ratou whakaaro, kua karapotia ratou, kakore ia he putanga ki waho. Heoi ra, i te ata ka kite ratou i te tahi wahi takoto noa, kahore he hoia kei reira.

Turei 20.—Ka haere te Whaitere raua ko te Kowete ki te kauwhau, ka tae atu ki a Wiremu Kingi, korero ana raua, kahore he tangata i mate rawa.

Wenerie 21.—Ka pa a Poharama, ratou ko etahi atu, ki a te Makarini, kia meinga ratou hei tangata mo te Kawana. Ka puta mai te rongo kua tutakina te meira i Warea. Na Aperahama, rangaitira o te Patukai, nana ano i tutaki.

Tarei 22.—Ka runanga nga maori no Katere, no Hua, no Waiwakaiho; ka mea katoa ratou, kia whakatupu hoia ratou mo te Kuini.

Paraire 23.—Kawea mai ana te korero, kua tahuri, nga maori o Rata-pihipihi, ara, nga tangata o Manahi, ki te hunga tutu, ko Manahi ano te tuatahi i tuhi i tona ingoa, hei tangata ia mo te Kuini. He tohu ano tona. I maha nga tau i noho whakahoa tahi ia me nga pakeha. Ko Ratapihipihi hoki he whenua whakarite, e wha nga mairo i waho o te taone. 50 o nga tangata o Taranaki kei Akura, e haere ana ki a Wiremu Kingi.

Hatarei 24.—800, he tino mano ranei, o Taranaki ratou ko Ngatiruanui e haere mai ana ki Ratapihipihi, te kainga o Manahi. 70 kua tae noa mai; ka tu te haka maori. Ta ratou i mea nei, kia whakahaerea ketia nga hoia

i a Wiremu Kingi. 250 o nga hoia i haere mai i Waitara ki te taone.

Ra Tapu 25.—130 o nga miriia, me e tahi atu, me nga hoia 200, i haere puku atu ki Ratapihipihi i te 4 o te haora i te ata. Kahore ratou i aru i nga maori ki te ngahere.

Manei 26.—Kei te hanga pa a Taranaki ratou ko Ngatiruanui, e tata ana ki te taone. Ta ratou whakaaro pea, kia riro mai te nuinga o nga hoia kikonei, kia taea ai e Wi Kingi nga mea e noho atu ki Waitara. Ka tapoko ki Waitara te Tima nohinohi no Whakatu, hei wakautu i nga mea mo nga hoia. Ko te *Naiha*, manawa, i tae mai i Akarana me etahi hoia ano ki runga. 500 a nga maori kua tata mai, e iwa nga mairo i te taone—hei apopo pea ka tutata mai, hanga ai i te pa.

Turei 27.—E mea ana te korero, kua hanga e Wiremu Kingi nga pa e rua, he mea nuinui, kotahi ki runga o to Teira wahi, kotahi kei waho o te kaha. No te ata nei, ka kitea te kohuru! Tokotoru nga pakeha i kohurutia rawatia e te maori, ko o ratou ingoa, ko te Poari, ko Pahimore, ko Ho. E haere marie ana ratou ki Omata, puhia ana e te tangata, he mea whakapiri nga kai kohuru ki roto o te puhi, muri iho o te puhanga, ka haea. Ko te Poari, a haere ana ki te hoko hipi; kahore ia i tupato ki nga maori, no te mea, he tangata hokoko mea ia i roto i a ratou i nga tau maha, mea ana ia, e kore ratou e aha ki a ia. I tu ia i te matenga. No, ka kitea tona tinana e te pakeha, kei te muru tetahi maori i ona kakahu, oma ana taua tahae. E whiu ana a te Pahimore i nga kau kukume kaate hei tiki taiepa. I puhia ano ona kau i te upoko; unuhia ana nga ioka, whiua ana ki te taha o te ara. Koia hoki i tu i te matenga, ka haea kinotia. Ko Ho, e haere noa atu ana ki te whakateitei i ona kau, e haere ngatahi aua ia raua ko Pahimore. I tu ano hoki ia i te matenga, ka haea maoritia hoki. Heoi ana te mea kino, ko tenei! Mehemea, e haere tonu ana ki runga o te whawhai mate ai, ka tika. He aha hoki te mate noa ai te tangata ki runga o te whawhai, nana hoki tana mahi? tena ko tenei, ka whakarihariha pu te tangata ki te kai kohuru, e whakamate noa ana i te tangata kahore i mau pu. Kua wero te ringa o nga tangata o Wi Kingi i te toto o enei pakeha. Hei aianei hoki ka whakamamaetia te hunga kohuru. Kua mea hoki matou e kore te tangata e poka noa inaianei, e kore e torohe, heoi, ko enei tangata ka whakairia to ratou hara ki runga i a ratou. Titiro katoa, nga maori, ki te mahi he o Taranaki! Ka whakakinongia hoki ratou e nga tangata katoa. Tau ana te pouritanga ki runga o nga pakeha i tenei ritenga kino—i tenei mahi kohuru! Tokorua hoki nga tamariki pakeha e ngaro ana, meinga ana, kau mate,

Wenerie 28, Kitea ana te tinana o nga tamariki tokorua, kei te koraha o Omata e takoto ana. Na te Paraone minita i kite; mate rawa. Ko nga ingoa, ko Pote raua ko Paka. He mea whakamate ki te patiti, kua motuhia te ringa o tetahi. Ka haere etahi hoia, me etahi heremana ki te tiki i nga pakeha o te kainga o te Paraone. Ka tutaki ki nga maori ki Waireka, ka whawhai. 800 o te maori, 100 o te hoia, 25 o te marini, 140 o nga pakeha noa. I waenga o te puhanga, ka puta mai te rangatira o te *Naiha* manawa (Cracoft) me nga heremana 60, tauria ana e ratou te pa kua oti te hanga e Taranaki ratou ko Ngatiruanui, ka mate i a ratou 100 o te maori, ko etahi i mate rawa, ko etahi i tu kau, kotahi o nga marini i mate rawa, ko tahi hoki o nga pakeha noa, 14 i tu iti nei. I uru ano etahi o nga maori i roto, mate rawa tetahi o nga maori i a Hoera.

Tutei 29, E mea ana te korero, ko nga maori i whakamatea inanahi, 100,

150 ranei, o ratou i mate rawa, me ratou i tu. Tokotoru anake o te pakeha i mate, 14 i tu. I te ata nei ka rangonga te tangi o te pu, me te mahi o te haka maori i roto o te maori, kau oti i a raton tetahi Pa, kahore i matara i ta te Pakeha, kei te puke, huaina ana ko Huri. E ki ana te Paraone kei te kohikohi nga maori i o ratou tupapaku. 14 o nga kaate ki tonu. Tenei nga rangatira kua mate; No Taranaki, ko Paora Kukutai, ko Paratene Kopara, Perere, Pakau, Taraia, Tawana Ngue, Hatawira, Wata Temeia, (no Waikato) Hapurona, me etahi atu ano. Ka tini ratou o Ngatiruanui i mate, ko te Hanatau raua ko Iharaira i mate rawa. Tenei ano etahi i tu, kahore i tino mate, ko Parenga Kingi, Hohepa to Rata, Te Rewete Teia, Arama Karaka, Wipata, Mohi Te wai wonga, Te Kouiti, Kerema, tamaiti, o Manahi, Te Karira, Wi Rapa, Horomona Iahuiangi, Paratene te Kamanga, me te tini noa atu. Kei te tanu nga maori.

Paraire 30, Ka tae mai a Tamati Wiremu, korero ana i nga tangata i mate. Ka haere te manawa, a te Naiha, ki Warea. Tukua kautia ana te pungu, ka puhia mai e te maori, ka kokikitia atu nga mea whakaka ki roto o te Pa. Meinga ana kua wati nga maori ki raro ki nga Pa o tera taha o te awa.

Kei te takoto marie ano a Waitara. Ko Wi Kingi kei te hanga Pa i Mataetawa. Ka puta mai tetahi manawa i Popiripi, ko te "Perora," me nga hoia ki runga; kei te haere mai hoki tetahi i Pohakene, te "Airihī" me te hoia ano ki runga, kua u noa mai ano tetahi atu ki Akarana, ko tenei hoki kei te haere mai.

Heoi ano ra, ka mutu ikonei te korero, ka rere mai hoki te Tima. Utaina ana ki runga nga wahine pakeha me nga tamariki, ki Whakatu noho ai. Waiho atu ana nga whare o te taone, hei nohoanga mo nga hoia. Ka ara, hoki te whawhai. Na meake kitea, kowai ranei e kaha ana, ko Kawana ranei, ko Wi Kingi ranei, kahore hoki a te Kawana hiahia ki te whawhai, kahore ra i pai ki te whakaheke toto;—manawanui ano, hua noa e mutu pai. Tena ko tenei, ka puta te ki whawhai, ka whawhai ano, ara te hunga whawhai. Heoi ano.

Mokau, Maehe 26, 1860.

E hoa e te Makarini

Tena koe, kua riro mai tau pukapuka; ka rongu matou ki ta Wiremu Kingi mahi, ka tika tau kupu, ka whakaae katoa matou ki tau kupu.

Kei whakarongo ki ta te korero, e mea ana, ko nga rau o Waikato e haere atu ana. Whakarongo mai, e te Makariui, ko matou, ko Ngatimaniapito me Waikato, e kore matou e kuare—he iwi nui matou, he iwi rangatira, kua kite koe, kua mohio—ka mohio hoki koe, he iwi rapu marietanga matou Ma Wiremu Kingi ano e whakaoti i tana mahi he. Whakarongo mai, korua ko te Kawana, e noho marire matou, ka rite i nga mahi pai, e kore matou e pokanoa ki te he.

Tenei tetahi tangata no matou, no nga rangatira o Ngatinaniapoto, ko tona ingoa ko Timoti, ka haere ia ki te kawē atu i to matou kupu ki a Wiremu Kingi, kia whakamutu ia i ana mahi he. Kei tupato koutou ki tenei tangata o Taranaki, kia atanoho ratou ki runga ki o ratou kainga.

Heoi ano to matou korero ki a koutou katoa. He kupu tenei mo te meira kaua e matakū, kia tukua mai te meira, tukua atu ano. Ma Ngatiawa ano e pokanoa.

Heoi ano, na ou hoa aroha,
 Na, Takerei Waitara,
 Hikaka,
 Te Kaokao,
 Te Motutapu,
 Ngatawa.
 Temateni.

Na nga rangatira katoa o enei
 iwi, na Honi Eketone to
 ratou kai whakaako.

Printed by Authority by Bull & Roe, Willis Street.